

TRENTARSKO SLAVJE OB STOLETNICI PRVEGA VZPONA ČEZ STENO

PREBUJANJE DOLINE NAJSLAVNEJŠIH VODNIKOV

Eno praznovanje stoletnice domnevno prvega vzpona čez Severno steno Triglava, ki jo je organiziralo PD Dovje Mojstrana pri Aljaževem domu v Vratih, je že bilo sredi letošnjega poletja, 22. septembra pa so Trentarji ob tem dogodku pripravili še drugo slovesnost, ko so na hiši prvega plezalca čez steno, svojega Trentarja Ivana Berginca-Štruklja, v Logu v Trenti odkrili spominsko ploščo. Medtem ko je bilo slavje v Vratih opravljeno bolj na tiho, so Trentarji poskrbeli za udeležbo uglednih gostov, med katerimi je treba seveda posebej omeniti predsednika slovenske vlade Lojzeta Peterleta. Iz ust govornikov na tej trentarski slovesnosti je bilo izrečenih nekaj trpkih, pa tudi nekaj spodbudnih misli in še kakšna obljuba povrh. Največje pozornosti več sto obiskovalcev sta bila deležna tudi alpinista Tomo Česen in Marija Frantar, ki sta pomagala odkriti spominsko ploščo na Berginčevi rojstni hiši ter skupaj z alpinističnimi kolegi Slavkom Svetličičem, Petrom Podgornikom in Tonetom Škarjo poskušala postaviti nekaj mejnikov v slovenski alpinistični zgodovini ter povedati, kaj jim pomeni Severna triglavska stena.

NAGOVOR DR. STROJINA

Pred Berginčevo rojstno hišo v Logu v Trenti je bil slavnostni govornik dr. Tone Strojina, ki je dejal:

»Vse velike stvari so skrivnostne, in sicer ne le zato, ker imajo svoje razsežnosti, pač pa zato, ker njihov pomen narašča ali pa se z leti izgublja.

Čeprav je Triglav tako rekoč na očeh vsakemu Slovencu — vsaj enkrat v življenju naj bi moral priti na vrh in dovolj je, da ga prevzamejo njegove razsežnosti —, nam ostaja Triglav še vedno skrivnosten v vsej svoji zgodovini, in sicer v mnogih pogledih in dogodkih.

Zatrdno ne vemo, kdaj je prvič omenjen kot Triglav. Vemo, da je mogoče njegovo ime slediti precej daleč v zgodovino. Učenjak dr. Joža Rus, ki je proučeval to problematiko, je izginil v koncentracijskem taborišču, v vojni pa se je porazgubilo zbrano gradivo.

Vemo, kdo so bili ali naj bi bili prvi pristopniki na Triglavski vrh; praznovali smo 200-letnico njihovega vzpona, odkrili spomenik v Bohinju — vendar ostaja tisti »če«: ali le ni bil eden prvi pred ostalimi, odkar svet stoji...

Tudi prvi vzpon čez Steno je zavil v

Predsednik slovenske vlade Lojze Peterle na trentarskem slavju v pogovoru z mladimi Trentarji

Foto: Joco Znidaršič

ustno izročilo, kajti pisnega vira ni. Domnevno naj bi prvi vzpon opravil Ivan Berginc, po domače Štrukelj. Če ustnega izročila Jožeta Komaca ne bi zapisal sam dr. Henrik Tuma, ki je skoraj znanstveno proučeval vse, kar je v zvezi z našimi gorami — kdo ve, ali bi danes omenjali Berginčevo ime, ali pa bi bili v negotovosti z znano Aljaževo domislico, da lovčevu srce ne miruje, dokler ne pride na vrh.

Ivanu Bergincu gre torej prvenstvo čez Steno!

Kdo pa je bil pravzaprav Ivan Berginc? Rodil se je Antonu Bergincu in materi Jožefi, rojeni Strgulc, 20. aprila 1867, umrl pa je nasilne smrti 24. maja 1926. Imel je tri otroke: hčer Amalijo, poročeno Pretnar ter sinova Jožefa in Antona. Po domače se je Ivan Berginc imenoval Štrukelj, najbrž zaradi majhne, toda okretne postave, ki je bila kot nalašč za plezo po gorah.

KDAJ JE BERGINC PREPLEZAL STENO?

V življenju Trentarja je bilo kaj malo stvari, ki bi nase obrnile pozornost. Morada je bila za mladega Trentarja vojaščina

tisti prvi stik s svetom, zaradi katerega je bil po odsluženju še bolj zapisan goram. Po nekaterih podatkih je Ivan Berginc splezal Steno pred služenjem vojaščine, ki bi jo moral tri leta služiti pri artileriji na Ogrskem. Ker pa mu je leta 1888 umrl oče, so ga odpustili prej. Vendar ti podatki niso več preverljivi in tudi Kugy se o triglavskem vzponu čez Steno ni nikoli razpisal; preveč je verjel, da je sam kralj Julijskih Alp.

Osebo menim, da je Ivan Berginc preplezal Steno po triletnem odsluženju vojaškega roka, prepoln sil in predrzen do nevarnosti, tembolj, ker se je rešil vojaške suknje. Verjamem, da tak dogodek v človeku prebudi skrite sile in dá moč za podvige. Mar ni tudi Joža Čop po prestani drugi svetovni vojni že 50-letnik tako rekoč sam zmogel svojo Copovo smer?

Tisto, zaradi česar najbolj verjamem točni letnici prvega vzpona, je pripoved Jožeta Komaca dr. Henriku Tumi, ko sta plezala Slovensko smer leta 1910, in sicer približno v isti smeri kot Berginc, da je bila namreč ta smer preplezana že pred 20 leti. To se ujema z letnico 1890, ki se je v svojih opisih zgodovine alpinistike oklepa večina planinskih kronistov pri nas. Letos torej praznujemo okroglo stoto obletnico domnevnega prvega vzpona čez Steno, ne vemo pa ne dneva ne meseca, kot ne vemo še marsičesa iz življenja Trente in Trentarjev.

Naj se življenje v Trenti preobrne tako ali drugače, z morebitnim cestnim predorom, novimi hoteli ali počitniškimi naselji, kar se bo nekoč zgodilo, se je v Trenti zgodovina gornišstva ustvarila na svoj način. V Trenti je vse ostalo legenda: trentarski divji lovci, Kugy in Jože Abram — Trentin dušni pastir, skromna domovanja, kakršna že pač so, alpinum Juliana, cerkev na Logu in Soča. V Trenti še čas sanja s svojimi gorami in s Trentarji, ki so polegali v njihova podnožja.

NEPRIMERLJIVI USPEHI V GORAH

Težko je legel Ivan Berginc, zmagovalac Stene, v trentarsko zemljo. Ves teden ga je kropila Soča v svojih vodah — zbitega, krvavega, umorjenega. Odgovor, zakaj umor, je vzel čas. Tudi je na ušesa prišla zgodba, ki jo je razodel njegov sin Anton, sam postopek ugotavljanja storilcev in celo imeni obeh vojakov finančne straže, vendar si zgodbe o umoru nisem drznil zapisati v svojem eseju o Ivanu Bergincu — prvem čez Steno. Če je resnica drugačna, potem dolina Trente hrani ukleto zgodbo, nalašč primerno za Zlatorogovo kazen. V to mitološko obleko sem v eseju o Ivanu Bergincu tudi odel vse skupaj, ker menim, da danes ni pri-

merno razpihovati nekdanje človeške strasti. In če je bilo v dolini res kaj, naj si po več kot pol stoletja črnega molka vsi živi sežejo v roke. Tudi v gorah in alpinizmu se namreč zgodi marsikaj: ne mečejo na ljudi kamenja samo gore, temveč se, žal, dogaja tudi kaj hujšega.

Vsak človek gre svoji človeški usodi naproti. Ivan Berginc je v svojem življenju okusil marsikaj: smrt staršev, boj za preživetje, požar v rojstni hiši in muke polno zidavo nove hiše ob treh otroci in nazadnje še smrt na najbolj krut način. Vendar ga je še ta smrt storila človeško pristnejšega in bližjega. Ohranimo ga v zgodovinskem spominu takega: skromnega med ljudmi in pogumnega pred očmi našega Triglava, kot začetnika triglavske alpinistike, ki se je prostorsko razširila v prav tako solo vzpone Toma Česna v daljni Himalaji onkraj meje fizično možnega.

Med Bergincem in Česnom so številni ljudje (da ne rečem množice) z isto srčno željo po gorah, le da uspehi v gorah niso primerljivi.

Še eno krasi Berginčevo osebo — morda še bolj kot dejanje zmagovalca Stene. Bil je Kugyjeve vodnik, kar v naši gorniški klasiki nekaj pomeni. Skupaj z očakom Kugyjem in trentarskimi »ta hudimi«
je odšel v zgodovino s tisto romantiko gorá, ki je nikoli več ne bomo doživljali.

Morda je zato njegovemu duhu lažje, kajti bolj kot kateremukoli drugemu Trentarju sta Bergincu bližja Soča in Triglav. Prva mu je šumela uspavanko ob zibelki in ga kropila v smrti, Triglav pa mu je postal spomenik v alpinistični dejavnosti,

namesto komentarja

GORA, LAST PZS

Zemlja in nepremičnine, kar jih je bilo še lani ta čas v družbeni lasti, tako da za marsikatero ni bilo natančno znano, čigavo je, bodo zdaj velik del dobile natančno znanega lastnika, lastniki pa svoje trdne pravice do svoje lastnine. Na to se morajo seveda pripraviti tudi planinska organizacija in njena društva v Sloveniji, da ne bi zamudili odločilnega časa.

Iz planinske zgodovine vemo, da je Jakob Aljaž kupil vrh Triglava, da je lahko na njem postavil svoj stolp kot simbol slovenstva. Franc Kocbek si je moral pri oblasteh in pri lastnikih zemlje zagotoviti dovoljenje, da je smel po privatni lastnini markirati planinske poti. Vsi, ki so v začetnih letih sloven-

kjer smo Slovenci že desetletje in več prav v svetovnem vrhu alpinistike. Zato slava Berginčevemu spominu!»

NAGOVOR ERIKA CUDRA

Izpred Berginčeve hiše so se udeleženci slavja preselili na taborni prostor pod vasjo, kjer so domačini pripravili domače jedi in kjer so se oglasili še nekateri govorniki, prvi med njimi predstavnik Turističnega društva Bovec Erik Cuder. Kot pripadnik mlajše generacije, ki ima že dovolj obljub o razvoju Trente, je v svojem nagovoru povedal marsikatero nič kaj posebej za to priložnost izbrano misel. Dejal je:

»Vnuki in pravnuki Berginčevih sodobnikov iz Centralnih Alp so dandanes hotelirji; ko praznujejo stoletnico ali dvestoletnico kakega prvega vzpona, iz tega naredijo tak trušč, da človek že pomisli, da so si obletnico izmislili sami, da bi si čimbolj napolnili svoje globoke žepe. Sentimentalni pa tudi niso nič. Saj se jim ne podirajo stajel! Saj jim sinovi niso zbežali v Innsbruck!

Mi smo drugačni. Nam je to deželo uspelo ohraniti prvobitno. Sinovi so šli v koksarno, hčere v tekstilne obrate, študentje v neznanost — koze pa smo zbrsali z zemlje. Zato ob stoletnici ne vemo natančno, kaj bi. Turistično je ne znamo izkoristiti, pozabiti pa se zadeve več ne da, saj so domačini kar naenkrat postali sitni in s svojim jubilatomo silijo v ospredje. Zatorej nam ostane le, da zaropotamo po nacionalno. Na primer: pred sto leti se je ves narod povzpel čez steno in s tem dokazal, kdo smo! Ali pa: pred sto

leti je Česen prestopil mejo možnega. Dva milijona src je utripalo z njim — in tako dalje in tako naprej. To nemara drži. Vendar se je bati, da se bo zaradi tega zdaj Česen pol življenja prevažal s kakšno vegasto »katrc«, domovina pa nič!

Ko so Trento rabili, so jo porabili, potem pa — Bog vas živi, vrli, krepki, kremeniti Trentarji, gradilci potov, osvajalci Stene in glavni akterji slikovitih povesti, s katerimi si je slovenski narod v času največjega pritiska nemštva krepil mršavo samozavest! Bog vas živi, melanholični gorjanci, ponosni brkači, do prihodnjega poletja! Tedaj pridemo. Program bo takle: razgreti bomo prišli z Jalovca, vi pa pripravite zagozdo domačega sira! V prijetnem hladu bomo potem oživljali Trento. Revitalizirali jo bomo. Stvari so namreč jasne: kmečki turizem in gorsko vodništvo. Sicer pa ostanite takšni, kot ste, naravn! Naslednje poletje torej! Jaz sam se do zdaj spominjam vsaj dvajset takih poletij.

KAJ BI BILA TRENTA BREZ TRENTARJEV?

Trento je po osvoboditvi domovina dooločila za nekakšno alpsko različico »gluhe loze«, za intelektualno oporišče mislecev in tvorcev — ali vsaj tistega dela, ki je bil bolj nagnjen k jagi. Za to pa je potreben popoln mir. Tišina. Mirili so tukaj z napornih zasedanj razrvane živce, polnili akumulatorje — le kakšen strel iz vinčesterke je zmotil misterij, da so pobrali še tistega obveznega kapitalnega kozla. V dolino ga je na svojem širokem hrbtu seveda prinesel Trentar. Tako se je, vidite, kalilo jeklo! Tako smo rešili

ske planinske organizacije postavljali po gorah kočje in zavetišča, so morali dobiti darovalca zemlje in potem še mecene, ki so dali denar za gradnjo.

Pred letom ali dvema smo občudovali avstrijske planince, ki so zbrali denar in kupili Hochalmspitze, da je čisto njihova gora in da na njej brez njihovega privoljenja ne smejo postavljati nobenih žičnic in nobenih drugih predvsem zimskošportnih objektov, ki bi kazili in uničevali gorsko pokrajino.

Zdaj imamo za to možnosti tudi slovenski planinci: odločimo se lahko in kupimo kakšno gorsko območje Slovenije, pa čeprav zelo majhno, ki mu grozi kakšna ekološka nesreča. Poskusimo lahko, na primer, kupiti Goteški Snežnik, Čaven, Sveto Trojico, del Snežnika ali vrh Krma, da bi ga ohranili zanamcem takega, kot je bil na primer pred pol stoletja ali še prej. Slovensko planinsko društvo je bilo

lastnik zemlje v različnih predelih Slovenije, naslednik, Planinska zveza Slovenije, pa jo je vsaj del oddal svojim planinskim društvom. Kdo ve, kdo zdaj upravlja in izkorišča to zemljo. Na drugi strani pa so nekatera planinska društva po vojni dobila zemljo in na njej kakšen objekt od kdovekaterih (vendar znanih) bivših lastnikov — in tako bi se zdaj lahko zgodilo, da bo prejšnji razlašeni lastnik zahteval to svojo nekdanjo lastnino nazaj. Prav tako bi lahko kakšen lastnik gozda preprosto prepovedal planincem hojo po markirani poti, ki poteka po njegovi zemlji.

Utegne se zgoditi, da bo planinska organizacija v novih razmerah kaj dobila, pa tudi kaj izgubila. Vsekakor se mora aktivno vključiti v ta lastninska dogajanja, brž ko se bo za to pokazala zakonska podlaga, da ne bo ostala na robu teh dogajanj.

Marjan Raztresen

Marija Frantar in Tomo Česen sta pomagala odkrivati spominsko ploščo na hiši Ivana Berginca-Struklja

Trento. Ostala je namreč, kot je bilo že prej poudarjeno, prvobitna.

Ljudi pa ni več. No, kakšnih sto jih po trentarsko vene v tej božji dolini. Ti pa lahko tudi stoje umrejo, saj so vajeni tega. Brigata jih država in Ljubljana, saj se tudi oni ne zanimata zanje.

Brez njih pa Trente ne bo več, ker Trenta ni naravni spomenik; je arhetip, ki tvori slovensko podzavest. Trenta bo brez Trentarjev prekrasen pejsaž, poln pravljicne globine, kot Triglav visoka žalostna piščal, ki bo frulala, da so tu nekoč živeli Slovenci.

Do Trente nima Slovenija nobenega dolga več, kajti upniki so izgubili voljo. Slovenija dolguje zdaj sebi. Če bo ta država dopustila, da se mu podeželje postara in izprazni, bo to hudo znamenje. Tedaj bo prišla na dan naša morasta in samouničevalna duša, če je seveda taka. In bomo vsi šli rakovo pot. Nemara pa si bo narod privoščil tisto mero ljubezni do sebe, ki še omogoča preživetje; ne vem. Vsekakor pa je tista Trenta, o kateri sem govoril, lakmus, ki bo pokazal, iz česa je sestavljena amorfná masa energije, ki jo ima ta narod.

Za konec najraje ne bi izrekel nobene spodbudne, pozitivne misli. Sicer se to spodobi, pa raje ne bi.

Zdaj pa, spoštovani prijatelji Trente, predajam besedo predsedniku vlade, gospodu Lojzetu Peterletu.«

NAGOVOR LOJZETA PETERLETA

Predsednik nove slovenske vlade je v krajšem nagovoru, ki ga ni imel napisanega, med drugim povedal, da v Trento ni prišel rožice saditi, »zato ne rečem, da bo Trenti pomagala slovenska vlada iz zaostalosti in dolgoletne odmaknjenosti na rob slovenskega dogajanja, ampak pravim, da se bom zanjo posebej zavzel.« Posebej pa je poudaril, da »je to, kar se je zgodilo s Trento, zame sramota in osebno se čutim odgovornega, da to sramoto popravimo«.

Kot je bilo mogoče pozneje slišati, naj bi predsednik vlade Lojze Peterle s svojim vplivom pregovoril (ali nagovoril) tiste iz slovenskega gospodarstva, ki bi jih zanimalo gospodarske dejavnosti v tej do- slej zapuščeni dolini, ki je pozimi od Gorenjske popolnoma odrezana, poleti pa povezana z njo in s središčem Slovenije po ozki in vegasti predpotopni cesti.

Če se bo Trenta zares začela prebujati, če ji bodo ekološko neoporečne dejavnosti res pognale kri po žilah, potem je bilo trentarsko slavlje ob stoletnici domnevno prvega vzpona čez Severno tri- glavsko steno nadvse koristno.

Če ne veste, kaj bi za praznik podarili dobremu planinskemu prijatelju, mu podarite naročnino na Planinski vestnik. Verjemite, vesel bo darila.